

Mączak, Antoni

"Desertion and land colonisation in the Nordic Countries c. 1300-1600. Comparative report from the scandinavian research project on deserted farms and villages" by Svend Gissel, Eino Jutikkala, Eva Österberg, Jørn Sandnes, Björn Teitsson, Stockholm 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/2, 399-400

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

nującego (syn, brat, wuj itd. króla) później, od początku XIII w. ulega standaryzacji, a krąg osób mogących jej używać wyraźnie się zacieśnia.

Praca jest zaopatrzona w obfitą bibliografię literatury przedmiotu.

W. F.

Walenty Wójcik, *Ze studiów nad synodami polskimi*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, „Rozprawy Wydziału Teologiczno-Kanonicznego” 62, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1982, s. 249.

Jest to zbiór siedmiu artykułów, które z wyjątkiem jednego były już wcześniej publikowane. Ów pierwodruk to otwierający tom szkic pt. „Prace przygotowawcze do wydania synodyku polskiego”, w którym zanalizowano prace historyków dotyczące synodów polskich, szczególnie wysiłek prof. Jakuba Sawickiego nad serią „Concilia Poloniae”. Z pozostałych artykułów cztery: o „prawach parafialnych” w ustawodawstwie synodów do 1564 r., o prawie celibatu w polskim średniowieczu, o aprobachie przez Kongregację Soboru statutów warszawskiego synodu prowincjonalnego z 1643 r. i o prawie zwyczajowym w ustawodawstwie synodalnym po I wojnie ogłosiły „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (respective z 1957, 1958, 1974 i 1968), zaś dwa: „Zwyczaje synodów w świetle relacji biskupów polskich »ad limina« do XX wieku” i „Synody polskie w latach 1918—1968 na tle rozwoju ustawodawstwa synodalnego w Polsce” drukowały się uprzednio w „Prawie Kanonicznym” (r. 1970 i 1976).

Zebrano w ten sposób rozproszony dorobek zasłużonego kanonisty ks. biskupa Walentego Wójcika, który swymi badaniami obejmuje całą przeszłość a także teraźniejszość Kościoła polskiego. Książka ta pokazuje ile jest jeszcze pracy przed historykami synodów polskich. Dwa artykuły dotyczące średniowiecza (najwcześniejsze zresztą napisane) pokazują, że w tej dziedzinie za sprawą prof. Jerzego Kłoczowskiego i skupionego wokół niego środowiska historycznego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim dokonał się najwłaściwszy postęp.

Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL przyzwyczaiało nas do starannejszej korekty niż prezentuje to przedstawiona książka.

R. K.

Desertion and Land Colonisation in the Nordic Countries c. 1300—1600. Comparative Report from The Scandinavian Research Project on Deserted Farms and Villages by Svend Gissel, Eino Jutikkala, Eva Österberg, Jørn Sandnes, Björn Teitsson, Almquist & Wiksell International, Stockholm 1981, s. 304.

Jedenasty tom prac stanowiących wyniki ogólnoskandynawskiego przedsięwzięcia badawczego — studiów nad pustkami od XIII aż w głąb XVII stulecia — stanowi prezentację metod i wstępnych wyników wobec czytelników pozaskandynawskich oraz pierwszą próbę syntezy. Dziesięć tomów wydanych między 1972 a 1980 były to studia regionalne, z wyjątkiem pierwszego, który przedstawiał stan wiedzy o pustkach i kolonizacji wewnętrznej poszczególnych krajów.

Novum omawianego tomu stanowi zasada, iż każde zagadnienie omawiane jest łącznie dla wszystkich krajów skandynawskich, od Finlandii po Islandię, choć autorzy artykułów są jednocześnie koordynatorami — przez analogię do naszych programów międzyresortowych itp. — badań w poszczególnych krajach.

Po wstępie znakomitego mediewisty z Göteborgu Erika Lönnrotha Svend Gissel przedstawia nader zwięźle wkład Skandynawów do ogólnoeuropejskich badań nad pustkami, Jørn Sandnes — genezę i wstępne studia projektu badawczego, a następnie znów Gissel jego organizację. Z kolei obszerny (s. 26—77) rozdział został poświęcony metodom pracy i hipotezom badawczym. Jego autorka, Eva Österberg z Lundu, wydała niedawno wnikliwe studium kryzysów agrarnych w zachodniej Värmlandii (Szwecja) między 1300 a 1600 w ich różnorodnych — demograficznych, technicznych, skarbowych — aspektach („Kolonisation och kriser. Bebyggelse, skattetryck, odling och agrarstruktur i västra Värmland, ca. 1300—1600”, Lund 1977). Osadnictwo późnego średniowiecza (od 1300 do 1540) omawia Sandnes a nestor fińskich historyków społeczno-gospodarczych Eino Jutikkala zajmuje się późniejszą fazą osadnictwa określoną w tytule rozdziału jako „The Way Up”. Gissel przechodzi do wskaźników koniunktury gospodarczej (renty, ceny ziemi i produktów, podatki, dziesięcina itd.) a Björn Teitsson omawia zmienność czynników geograficznych. Kolejny rozdział pióra Gissela dotyka handlu i zaopatrzenia („handlowego zaplecza rozwoju osadnictwa”) a Eva Österberg przedstawia społeczne aspekty pustek i osadnictwa. Po „Zakończeniu” (J. Sandnes) następuje jeszcze przykład badań interdyscyplinarnych: analiza stosunków w dolinie rzeki Tornio (Torne) na dzisiejszym pograniczu szwedzko-fińskim na północ od Zatoki Botnickiej w średniowieczu.

Z myślą o czytelniku nie zaznajomionym z badaniami skandynawskimi tom został zaopatrzony w bibliografię, nader zresztą zróżnicowaną; są w niej syntetyczne rozprawy M. M. Postana i książka I. Wallersteina o nowożytnym systemie światowym jak i maszynopisy referatów materiałowych przedstawianego programu badawczego. Załącznik przedstawia podział pracy w liczny zespół i jej dotychczasowe rezultaty (książki i referaty). Korzystanie z dzieła ułatwia indeks rzeczowy i zwięzły słowniczek terminologiczny.

Książka zasługuje na szczegółowe omówienie przez polskich historyków osadnictwa, archeologów i etnologów. Trudno, niestety liczyć, by wyciągnęli z niej również wnioski naukowcy-urzędnicy nadający kształt organizacyjny zespołowym badaniom w Polsce.

A. M.

Zofia Podgórska-Kławe, *Od hospicjum do współczesnego szpitala. Rozwój historyczny problematyki szpitalnej w Polsce do końca XVII wieku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1981, s. 261, ilustr.

Książka przynosi uwagi o funkcji polskich szpitali, ich statusie prawnym, gospodarce wewnętrznej, opiece lekarskiej itd. Daje dość przekonującą odpowiedź na pytanie, czym był szpital w średniowieczu, w początkach epoki nowożytnej i u progu XIX stulecia. Stosując metodę komparatystyczną Podgórska-Kławe prezentuje rozwój i przemiany polskiego szpitalnictwa na tle europejskim, posługuje się jednak materiałem dotyczącym zaledwie kilku miast, głównie Warszawy, która stanowiła także temat jej poprzedniej pracy (zob. Z. Podgórska-Kławe, „Szpitale warszawskie 1388—1945”, Warszawa 1975).

Książka składa się z 10 rozdziałów i posiada układ chronologiczno-rzeczowy. Kolejne fragmenty poświęcone są kształtowaniu się pojęcia nowożytnego szpitala, pełnionym przezeń funkcjom, sytuacji prawnej i organizacji, źródłom utrzymania i gospodarce szpitalnej. Osobno omówiono (niestety dosyć pobieżnie) budownictwo szpitalne oraz rozwój higieny w placówkach lecznictwa zamkniętego; podjęto też